

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Серія «Ім'я на обкладинці»

Олександр Гаврош

**ОСТАННІЙ
ОПРИШОК
МИКОЛА ШУТАЙ**

Серію «Ім'я на обкладинці» засновано 2016 року.

У книжці зібрані документальні розповіді відомого журналіста і письменника Олександра Гавроша про одного з останніх українських опришків Миколу Шугая (1898–1921). Постать закарпатського розбійника досі є творчою інспірацією для наших сусідів — чехів та словаків. За кордоном про нього видають книжки, ставлять п'єси, знімають фільми. В Україні про Миколу Шугая все ще знають мало. Досі документальної книжки про нього для широких читацьких кіл у нас не видавали.

Значна частина у нашому виданні приділена чеським першоджерелам, які вперше оприлюднюються українською.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавця*

Навчальна книга — Богдан,
просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002,
тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
office@bohdan-books.com   www.bohdan-books.com
Збут: (0352) 43-00-46, (067) 3504817
Книга поштою: тел.: (0352) 51-11-41, (067) 3501870,
mail@bohdan-books.com
тел.: (044) 296-89-56; (095) 808-32-79, nk-bogdan@ukr.net

1. НАЙЛІТЕРАТУРНІШЕ СЕЛО ЗАКАРПАТТЯ

Кілька думок біля пам'ятника Миколі Шугаю

Як не дивно, гірська Колочава може конкурувати навіть із Ужгородом за літературну корону краю. Класик чеської літератури Іван Ольбрахт, який протягом шести років приїжджав на Закарпаття, традиційно зупинявся в цьому верховинському селищі у 1930-х роках. Ольбрахт виявився вдячним відвідувачем, написавши про Колочаву три свої найкращі книжки: «Микола Шугай, розбійник», «Голет у долині» та «Гори і століття». Всі вони мали щасливу долю, багато перевида-

валися, перекладені на чимало мов. Дві перші ще й екранізовані.

До слова, Ужгород не може похвалитися книжкою про себе, яка би була перекладена на десятки мов, як-от роман про останнього опришка Карпат.

Але крім Ольбрахта, у Колочаву приїжджав ще один видатний чеський письменник Владіслав Ванчура. Разом вони зняли у 1934 році художній фільм «Марійка-невірниця», який зафіксував життя в цьому колоритному селі. Причому грали у художній стрічці не актори, а самі колочавці. Знімали без жодних декорацій. Тож маємо унікальний документ доби. Фільм гарно сприйнявся у Чехословаччині, зробивши Колочаву символом міжвоєнного Закарпаття.

Колочава віддячила Ольбрахту, створивши у 70-х роках один із перших літературних музеїв краю, який був присвячений цьому визначному письменникові. У 80-х роках ужгородець Іван Долгош пише роман про перебування Івана Ольбрахта на Закарпатті під символічною назвою «Колочава».

Нині у цьому селі на центральній вулиці стоять аж чотири пам'ятники письменникам: Тарасові Шевченку, Іванові Франку,

Олександрові Духновичу та тому ж Іванові Ольбрахту. Згодом було відкрито перший на Закарпатті пам'ятник книжці — рукописній пам'ятці «Перло драгоцінне», що була написана в Колочаві.

А в 2011 році в гірському селищі нарешті постав пам'ятник найвідомішому колочавцю — розбійникові Миколі Шугаю. Скульптура Петра Штаєра прикрашає вхід до музею під відкритим небом «Старе село». І це знову ж таки — перший пам'ятник літературному героєві на Закарпатті.

Тож хто такий — цей останній опришок Карпат?

2. НЕВІДОМИЙ МИКОЛА ШУГАЙ

26 фактів про останнього опришка Карпат

Торік виповнилося 95 років з дня трагічної загибелі Миколи Шугая, який ще за життя був оповитий таємницями та легендами. І досі не стихають суперечки довкола його постаті: герой чи таки злочинець? Треба зауважити, що подібні дискусії точаться довкола багатьох постатей відомих розбійників. Однак треба віддати належне хлопцеві з далекої Колочави — він увійшов в історію не тільки свого народу. І вже за це викликає повагу.

1. Микола Шугай народився в Колоча-ві у присілку Сухар 3 квітня 1898 року. Був старшим сином Петра і Гафії Сюгаїв. Непись-менний, до школи не ходив. Мав норовисту вдачу. У селі його вважали забіякою. За роз-повіддями односельців, мав веселий характер, завжди ходив з усмішкою. «Вираз обличчя та-кий, наче постійно сміється» — саме так запи-сано в наказі жандармського управління про його арешт. Був невисокого зросту, але міцної статури. Мав чорне волосся і карі очі, носив закручені вуса.

2. Двічі втікав із війська. Перший раз у 1917 році з 85-го угорського полку в місті Дярмот. Але угорський вахмістр Леонард Белла висте-жив його в рідному селі і відправив назад до війська. Проте Микола знову втік зі зброєю. Відтоді переховувався у горах. Під час облави на нього застрелив двох угорських жандармів. І остаточно опинився поза законом.

3. Справжнє прізвище Миколи Шугая — Сюгай. Чеські урядовці не знали, як передати м'яке «с» на письмі, тож писали Шугай. Із цим чеським ім'ям він став відомим навіть у рідній Верховині. У чеській мові слово «шугай» оз-начає «юнак». Досі в Колочаві живе чимало

людей із прізвиськом Сюгай, але Шугая нема жодного.

4. Цікаво, що у «революційних» подіях листопада 1918 року, коли в Колочаві виник бунт проти місцевих багатіїв, переважно євреїв, Микола Шугай участі не брав. Це свідчить, що його не цікавили політичні чи соціальні протести.

5. Навесні 1919 року угорці покинули Закарпаття, так і не схопивши Шугая. Мараморош окуповує Румунія. З румунською владою дезертир, який застрелив двох угорських жандармів, проблем не мав, і спокійно жив у селі. Навіть одружився з Ержікою Драч, чия мати була німкенею з Усть-Чорної.

6. 17 липня 1920 року чеські жандарми арештували Миколу Шугая за підозрою в крадіжці бочечки бринзи та вурди від пастухів. Однак дружина, за її словами, підкупила жандарма-охоронця Йозефа Гатла і Микола з ув'язнення втік. 20 липня виписано ордер на його затримання. З цього часу й можна вважати Шугая поза чехословацьким законом. Його розбійницька біографія тривала недовго — трохи більше року (загинув 15 серпня 1921 року). Але розголос від неї був надзвичайний.

7. Микола був вправним стрільцем. Він, як і його батько, колись промишляв у колочавських лісах браконьєрством. 24 жовтня 1920 року Микола Шугай застрелив чеського жандарма Войтеха Кубіна. 16 травня 1921 року — ще одного жандарма Олдржіха Грабала. У червні — поранив В. Жака. Якщо до цього додати ще й двох застрелених раніше угорських жандармів, то Микола Шугай був добрим вояком. Не дивно, що його не могли схопити десятки навчених фахівців із тренуваними собаками. Це свідчить про природну кмітливість і розум розбійника.

8. У травні 1921 року жандармерія в Колочаві нараховувала вже 40 чоловік, які займалися розшуком Шугая. 1 липня 1921 року Міністерство внутрішніх справ приймає рішення відправити їм підмогу: з Праги — 35 жандармів, з Брно — 25, з Братислави — 40.

Утримування цієї додаткової сотні жандармів коштувало Чехословацькій державі 480 тисяч крон. Винагороду за допомогу в арешті Шугая пропонують підняти з трьох тисяч крон до десяти-двадцяти тисяч.

9. Незадовго до смерті Шугай вирішив здатися, про що повідомив через знайомого жандармів. Можливо, це й стало головним мотивом

його вбивства колишніми спільниками, які бо-
ялися викриття.

10. Жандарми під час розшуків Шугая вдавалися до незаконних акцій. Була спалена його хата і хата тестя. Жорстоко побита вся родина. Заарештовано чимало його родичів. Саме це спонукало піти в гори до брата неповнолітнього Юру, який теж закінчив трагічно життя 16-річним.

11. Серед заходів по знешкодженню Шугая планувалося задіяти навіть авіапідрозділи. Влада мала намір вдатися до такого не правового заходу як взяття заручників із числа родичів Миколи. Ще один планований безпрецедентний захід — виготовити всім селянам посвідчення з відбитками пальців. Доступ до лісу повинен був здійснюватися за посвідченням і письмовим дозволом місцевої влади. Затримання у лісі без посвідчення каралося арештом. Серед заходів боротьби із Шугаєм жандармерія просила дозволу вирубати з обох боків усі кущі вдовж доріг у Хустському окрузі, причому з корінням і на відстані принаймні 50 метрів. Також планувалося зробити у лісах просіки. До Колочави було протягнуто військовий кабель. І все це — заради знешкодження одного Миколи.